

Perhehaastattelut ja suvun uskonnollinen elämänkaari hengellisen identiteetin ja kasvun välineenä

Diakonian ja kasvatuksen tutkimuksen päivä 2021

Kati Tervo-Niemelä & Jenni Spännäri

THE TRANSMISSION OF RELIGION ACROSS GENERATIONS: A COMPARATIVE INTERNATIONAL STUDY OF CONTINUITIES AND DISCONTINUITIES IN FAMILY SOCIALIZATION

GRANT ID

61361

PROJECT LEADER(S)

CHRISTEL GAERTNER,
KATI TERVO-NIEMELÄ

GRANTEE(S)

WESTFÄLISCHE
WILLHELMS-
UNIVERSITÄT MÜNSTER

GRANT AMOUNT

\$1,944,156

FUNDING AREA

HUMAN SCIENCES

DEPARTMENT

HUMAN SCIENCES

Tutkimuksen lähtökohdat

- Perinteinen uskonnollisuus heikentynyt erityisesti 2010-luvun jälkeen läntisessä maailmassa nopeammin kuin tutkijat olettivat
- Uskonnollinen kasvatus vähentynyt ja sen rooli perustavalla tavalla muuttunut vapaaehtoiseksi
  - Suomi yhdessä muiden Pohjoismaiden ja Viron kanssa maita, jossa uskonnolliselle kasvatukselle annetaan vähiten arvoa Euroopassa (EVS2017)
- Uskonnollisuuden siirtyminen yhä enemmän haastettu ja edes vanhempien uskonnollisuus ei takaa siirtymistä seuraavalle sukupolvelle.
  - Voas & Watt 2014: Uskonnollisissa perheistä vain noin joka toinen onnistuu välittämään uskonsa seuraavalle sukupolvelle. Sen sijaan uskonottomuudella on voimakas taipumus siirtyä eteenpäin perheessä

- Perhe useiden tutkimusten mukaan (edelleen) uskonnollisen perinteensiirron keskeisin konteksti ja eniten nuoren uskonnollisuuteen vaikuttava
- Useimmat uskonnollisuutta ja sen muutos tarkastelevat tutkimukset keskittyvät yksilöön, vaikka uskonto vahvasti sosiaalinen asia ja sosiaalisaation tulosta
  - → Tutkimuksen keskiössä perhe ja perheen historia
- *Miksi uskonnollisuus heikkenee? Mitä perheissä tapahtunut ja tapahtuu? Miten rakentaa jatkuvuutta?*

Tutkimuskysymykset

- Miten uskonto, arvot ja katsomukset välittyvät – tai eivät välity – perheissä sukupolvelta toiselle?
- Mitkä tekijät vaikuttavat tähän välittymiseen erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa?
- Miten uskonto muuttuu tässä prosessissa?

Tutkimuksen kokonaisuus

- Viisi maata:
  - Saksa
  - Suomi
  - Italia
  - Unkari
  - Kanada
- Mixed method
  - Kyselyaineisto N= 8402
    - Puhelinhaastatteluaineisto
    - Noin 1500 jokaisessa maassa
      - (Saksa noin 2500)
  - Perheiden haastattelut
    - Yhteensä 80-100 perhettä viidessä maassa, noin 300-400 henkilöä
    - Suomessa toistaiseksi haastateltu 58 henkeä 16 perheessä
    - Isovanhemmat (G3), vanhemmat (G2) ja nuori (G3)

Haastateltavien kriteerit

- Perheenjäsenet ovat suomalaisia
  - Haastatteluun saatavissa kolmen sukupolven edustajia
  - Nuorimman sukupolven edustaja vähintään 15-vuotias
  - (Perheiden erilaisuus: maantiede, sosioekonominen asema, uskonnollisuus, jatkuvuus)
-
- 58 henkilöä 16 perheessä

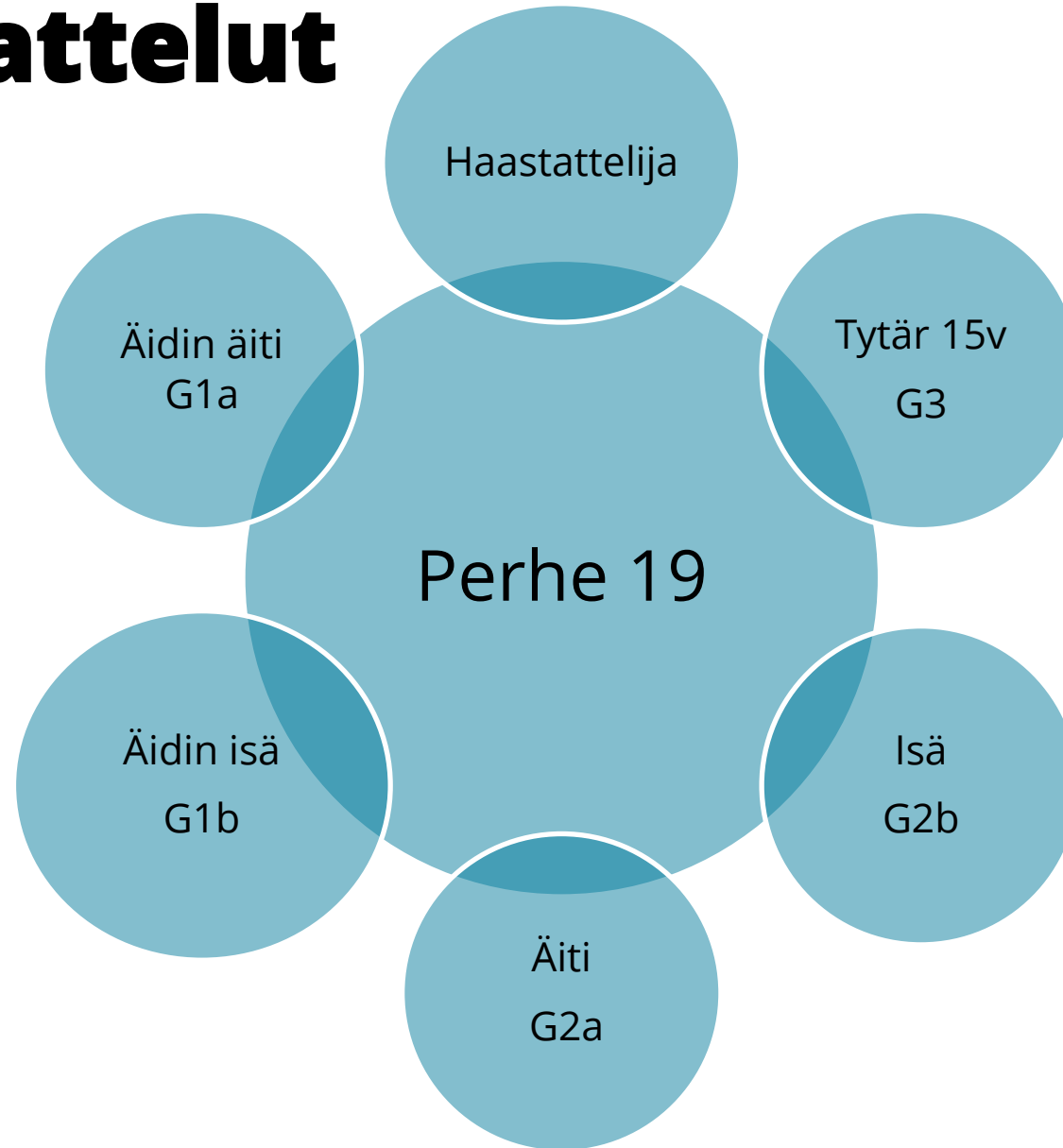
Haastateltujen perheiden erilaiset uskonnolliset taustat

- **6 * Evangelical Lutheran Family:** G1-G3 ev. lut
- **2 * Orthodox Family:** G1-G3 ort //G1 ort, G2a ort, G2b mixed; G3a ort, G3b mixed
- **An Atheist – Humanist Family:** G1: Convinced atheist; G2 Atheist/agnostic; G3: Humanist
- **A Non-religious family:** G1-G3 non-religious (do not want to be labeled as atheists)
- **A Mixed Family:** G1: Ev.lut, G2: Atheist, G3: Methodist
- **A Mixed Family:** G1: Confessional Christian, G2: Humanist, non-affiliated; G3: Lutheran, G3: non-affiliated
- **A Mixed Family:** G1a: Lutheran; G1b: non-affil., former Ev.Lut; G2: confessional church; G3 confessional church
- **A Mixed Christian Family:** G1: Laestadian, G2; Pentecostal, G3: unclear/Ev.Luth.
- **Ev.lut / Confessional Family:** G1: Ev.lut, G2; Confessional Luth, G2b: Conf. G3: Conf.
- **Strongly religious Evangelical Lutheran/Mixed family:** G1a: Ev. lut.; G1b Ev. lut, but Atheist family background; G2a & G2b Ev.lut; G3 Ev.lut + Pentecostal

Perhehaastattelut

Tarinankerronnan dynamiikka perheissä

- Kuka kertoo? (valtasuhteet perheessä)
  - Ketkä osallistuvat haastatteluun?
  - Kenen äänellä haastatellut puhuvat?
  - Kuka on oikeutettu puhumaan mistäkin asioista?
  - Kuka osallistuu aktiivisesti haastattelun kuljettamiseen
- Kenen tarinaa kerrotaan?
  - Minun tarinani vai meidän tarinamme?
  - Kenen tarina on 'meidän tarinamme'?

Yksi perhe - monta tarinaa

- Yksi perhe sisältää monta perhettä
  - Erilaisia tarinoita, erilaisia tarinankerronnan tapoja ja korostuksia
- "Meidän tarinamme":
  - Jaettu tarina, korostus yhteisessä ymmärryksessä, voi olla joko jatkuvuus-, katkos- tai konfliktitarina
  - "Meillä on..." "Me olemme..." "Me uskomme..."
- "Minun tarinani":
  - Yksilön tarina, korostus yksilön omissa valinnoissa ja elämäntilanteissa
  - "Minulla on..." "Minä olen..." "Minä uskon..."

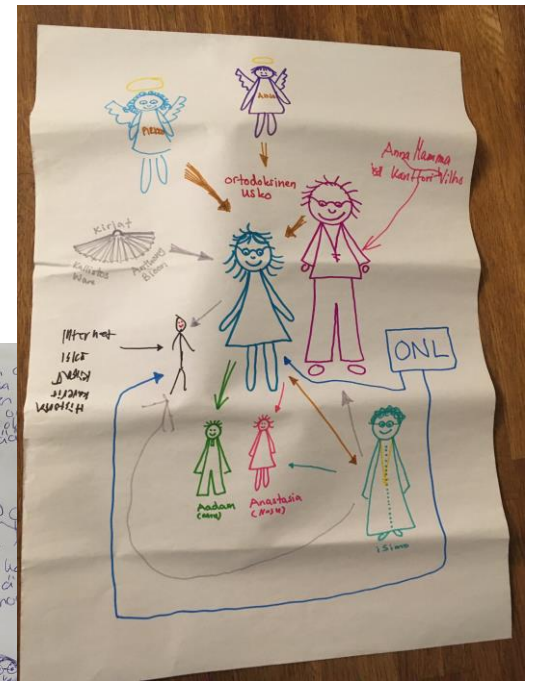
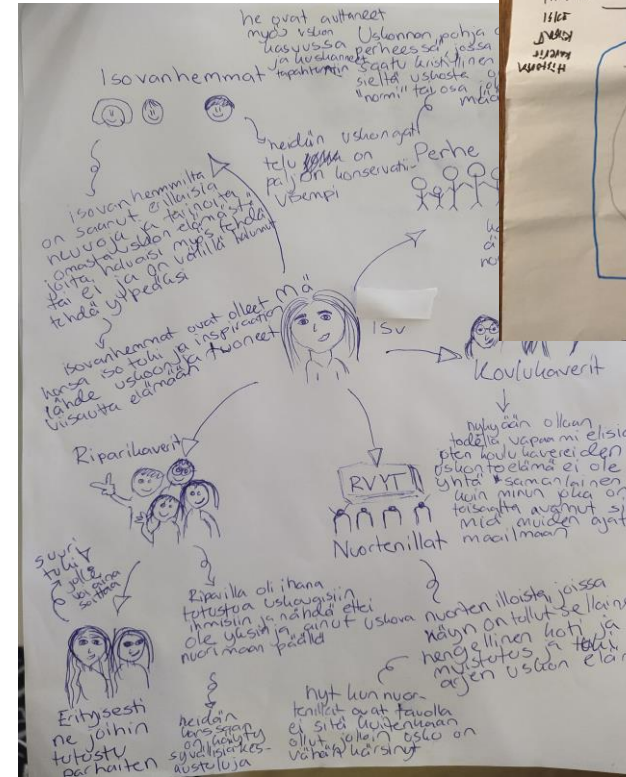

- *Meitä kiinnostaa, miten perheissä välitetään sukupolvelta toiselle arvoja, sitä mihin uskotaan ja mikä on tärkeää – ja se, millaisia muutoksia tässä on tapahtunut vuosien myötä. Kertoisitteko, millaista tämä on ollut teidän perheessänne?*

Visuaaliset menetelmät 1

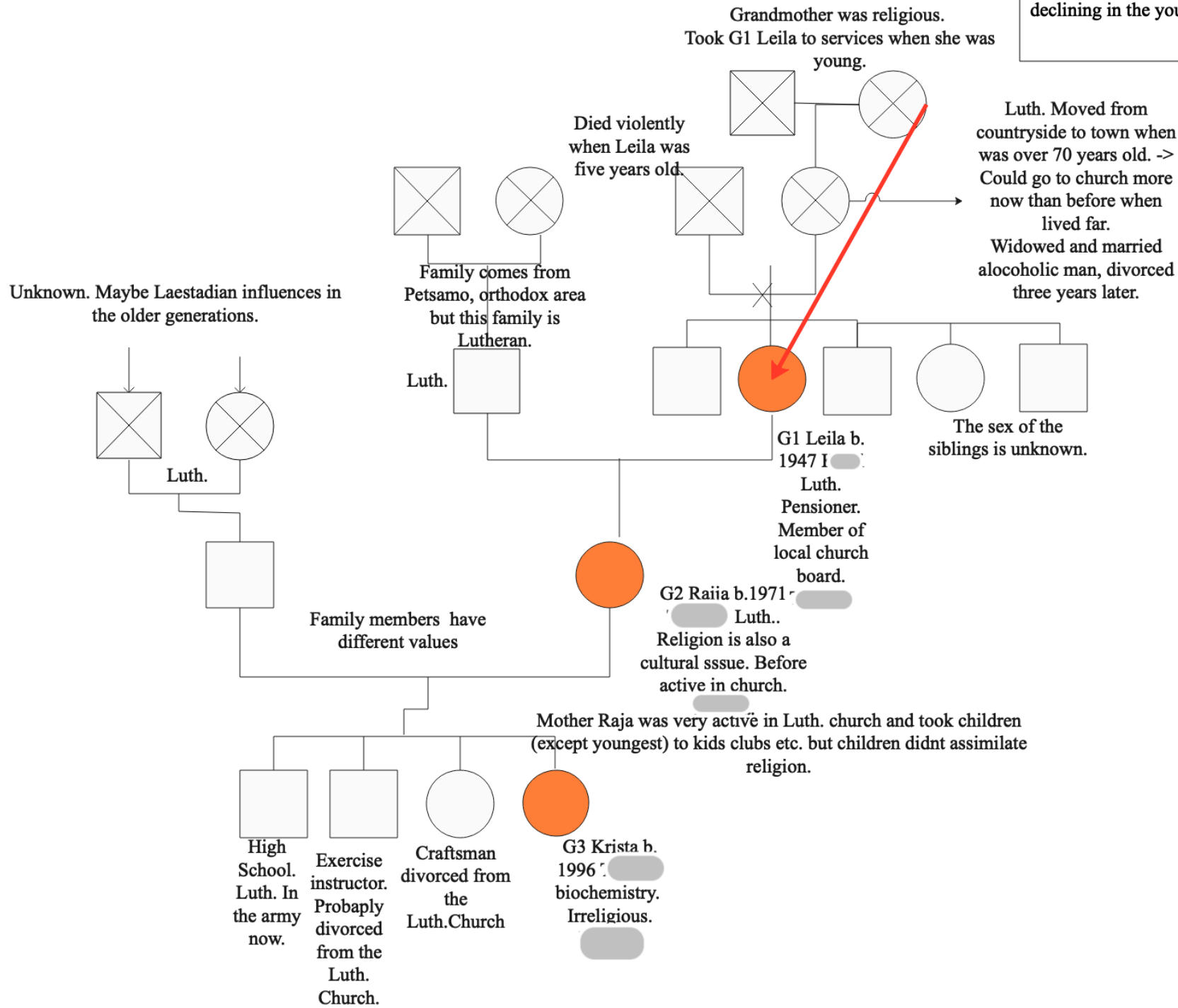
- Haastattelujen aluksi osallistujat tekivät piirroksen, johon he kuvasivat katsomukseensa vaikuttaneita ihmisiä ja muita asioita.
  - Yksin tai perhe yhdessä
- Tehtävänanto: *Piirtäkää tähän paperille ne ihmiset ja asiat, jotka ovat vaikuttaneet teidän uskonnollisuuteenne tai maailmankatsomukseenne – tai joihin te olette vaikuttaneet*

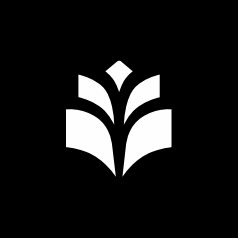

Visuaaliset menetelmät 2

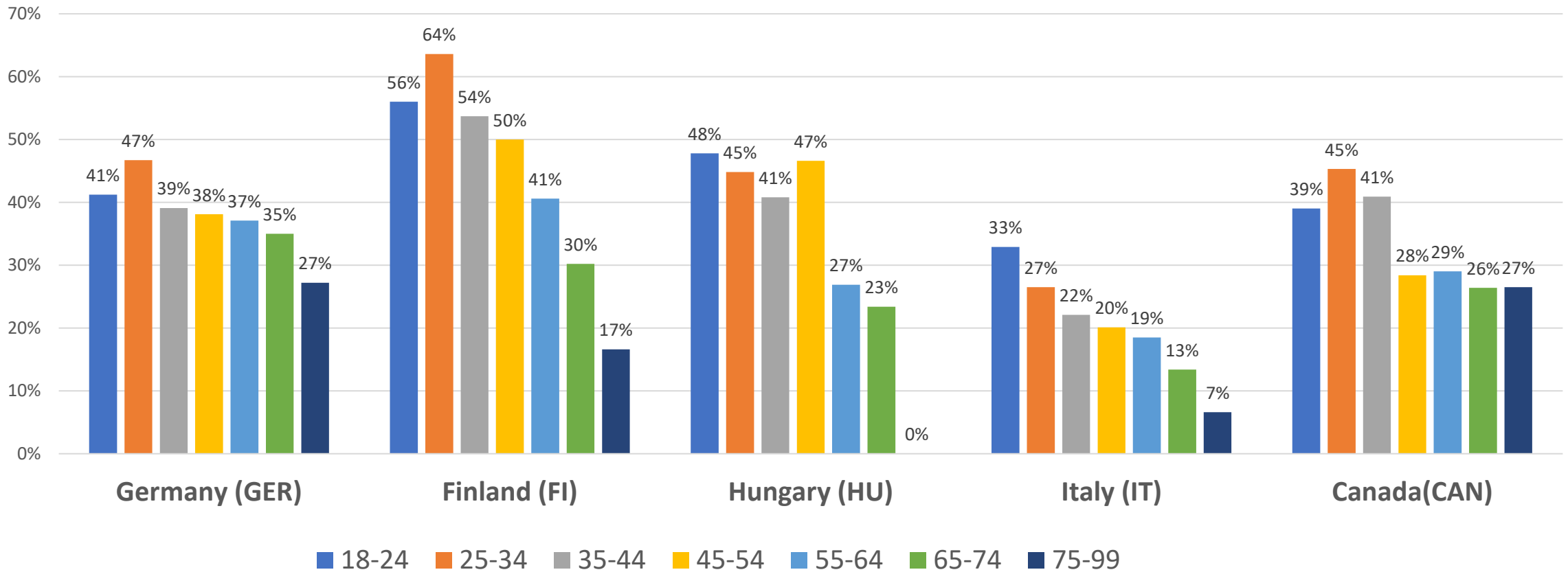
- Haastattelujen yhteydessä kerättiin myös taustatietoja perheestä:
  - Syntymävuodet, asuinpaikat, koulutus, ammatit avioliitot
  - Sekä haastatelluilta, että heidän vanhempiaan ja isovanhempiaan koskien
- > Tutkijoiden rakentamat genogrammit perheen historiasta

Muutos uskonnon roolissa perheissä (N=8408)

Religion had no role (1) or low role (2) in respondent's childhood

Mikä rakentaa jatkuvuutta / katkoksia perheessä? Neljä taustatekijää

1. Puhutaanko perheessä uskonnosta ja muista elämän syvistä kysymyksistä?
2. Turvallisuus ja läheisyys vs. turvattomuus ja etäisyys
3. Rakenne ja sisältö
4. Joustavuus vs. staattisuus

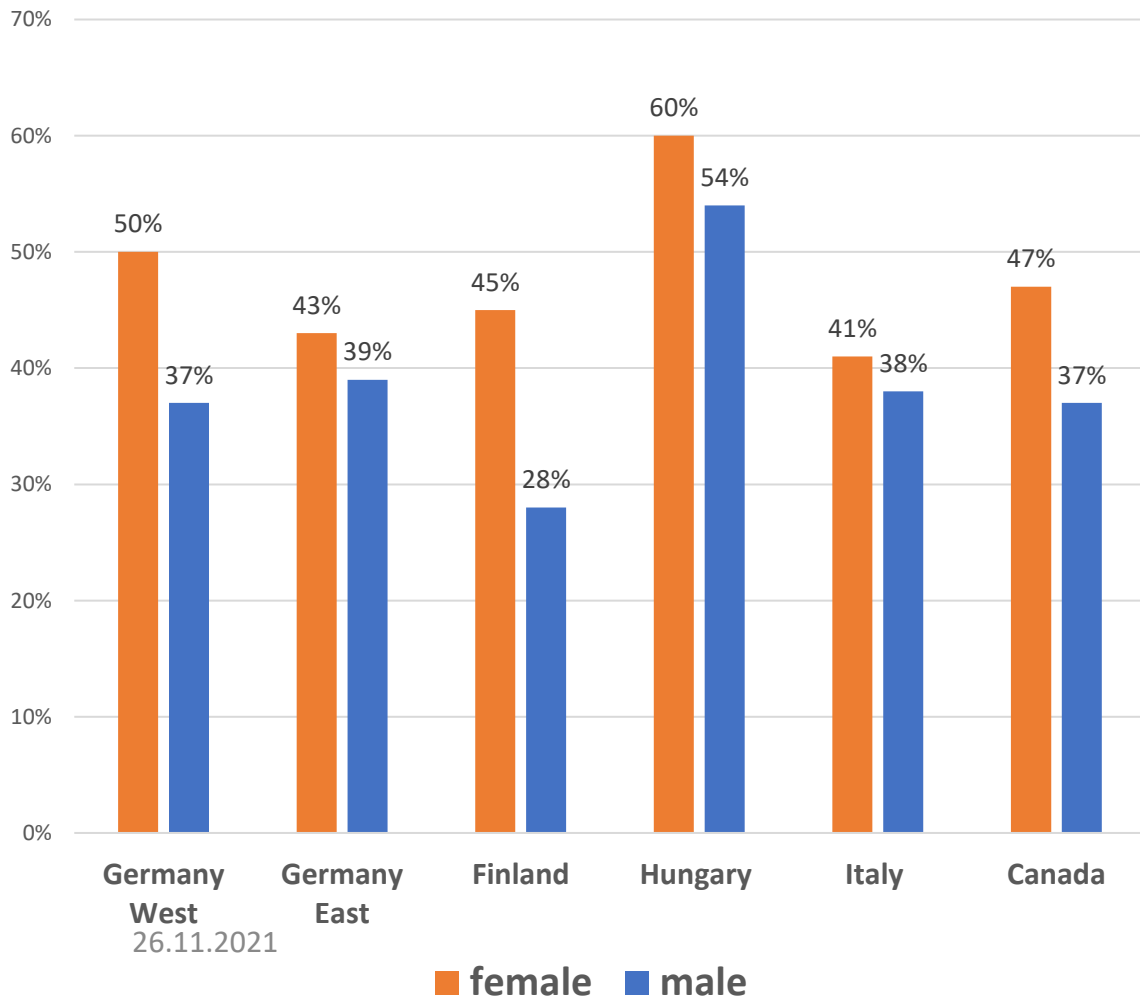

Puhuminen suomalaisissa perheissä

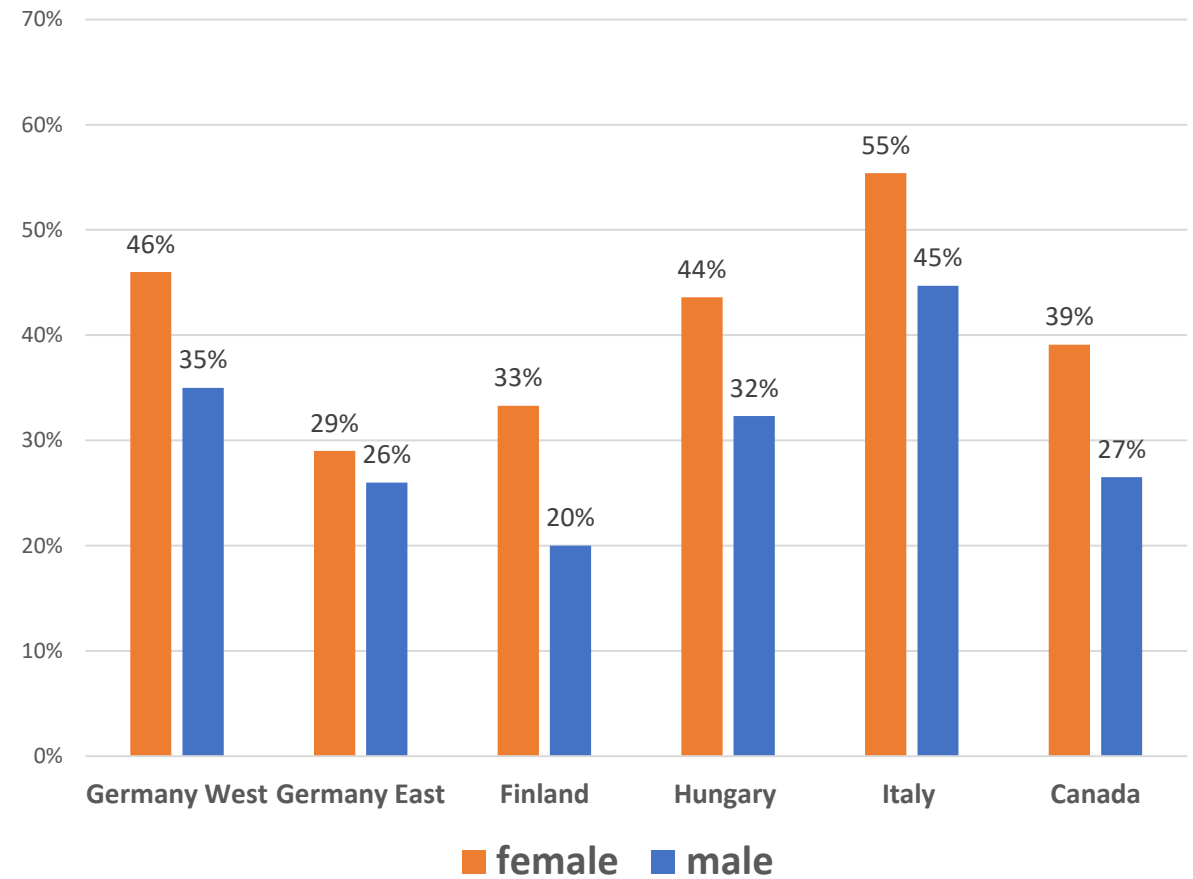
- Suomalaisissa perheissä puhutaan vähemmän kuin muissa tutkimuksen maissa
  - Niin itselle tärkeistä asioista kuin uskonnosta
- Suomalaisissa perheissä muita useammin epätietoisuus muiden uskonnollisuudesta
  - Erityisesti isoisien uskonnollisuudesta ei usein ole tietoa
- Erityisesti suomalaiset miehet puhuvat vähän

Säännöllisesti äitinsä kanssa nuoruudessa tärkeistä asioista / uskontoon liittyvistä asioista puhuneiden osuus

Talking regularly about important things as a teenager with mother

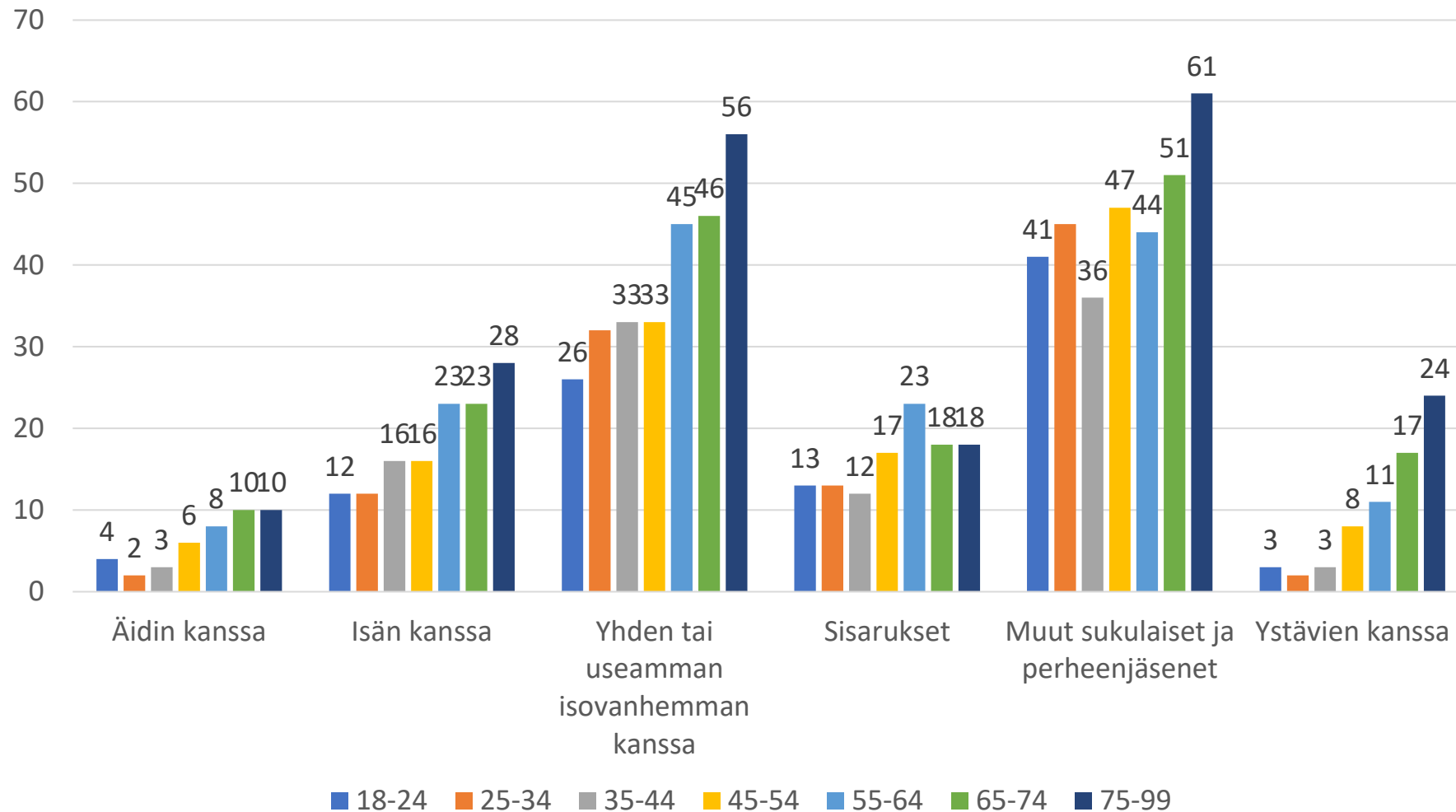
Talking about religious issues with mother as a teenager: the share of those talking at least occasionally

Suomalaisten osuus eri ikäryhmissä, jotka eivät koskaan nuoruudessaan puhuneet itselleen tärkeistä asioista vanhempiensa, ystäviensä tai isovanhempiensa kanssa N=1 500.

Niiden osuus, jotka eivät nuoruudessaan koskaan puhuneet itselleen tärkeistä asioista

Puhumisen ja puhumattomuuden kulttuurien muutos perheissä F2, F14 ja F16.

	G1	G2	G3
F2	"No harvemmin tulee puhuttua."	"Mutta kyllähän tämmösistä hengellisistä asioista voidaan kyllä niinku [--] puhua [--]."	"Sitä on kyllä vähän tullu keskusteltua luokkakaverin kaa."
F14	"En oo puhunu."	"Mutta on tosiaan näistä moninaisia ruokapöytäkeskusteluja, uskonnosta ja näistä muista asioista."	"Minun mielestä on uskonnosta puhuttu ja on ollu puolesta ja vastaan argumentteja. Välillä vähän huonostiki on keskusteltu, että ei oo välttämättä mitään rauhallista keskustelua ollu [--]."
F16	"Nyt täytyy sanoa semmonen asia, että tähän on melkein tabu. [--] Niin ei oo kuule paljonkaan keskusteltu."	"Kyllä me ollaan aika paljon kyllä niistä asioista keskusteltu."	"Kyllä se sillä lailla on vahvasti siinä arjessa mukana se arvojen ja semmosten opetus ja keskustelu, joo."

Teema 2. Turvallisuus ja läheisyys vs. turvattomuus ja etäisyys

- Suomalaisissa perheissä ihmissuhteet etäisempiä kuin tutkimuksen muissa maissa
- Uskonnolliset perheet keskimäärin läheisempiä kuin uskonnottomat
- Läheisyys ja kokemus turvallisuudesta tärkeä jatkuvuutta rakentava tekijä
- Tärkeää eri tasoilla:
  - Perheessä
  - Uskonnollisissa yhteisöissä
  - Uskon sisällössä

Turvallisuus ja läheisyys vs. turvattomuus ja etäisyys perheiden jatkuvuustarinoissa: kolme näkökulmaa. (Tervo-Niemelä, Kallatsa, Spännäri 2021)

	Turvallisuus ja läheisyys	Turvattomuus ja etäisyys
Perheessä	<p>Lämmin ja avoin ilmapiiri.</p> <p>Arvot tuodaan esille, mutta annetaan tilaa yksilön valinnoille.</p> <p>Vapaus valita, saa kapinoida.</p> <p>Sanat ja teot linjassa.</p> <p>Johdonmukaisuus katsomuskysymyksissä ja muussa kasvatuksessa.</p> <p>Vanhempien keskinäinen samanmielisyys.</p>	<p>Tunnekylläisyys.</p> <p>Turvattomuus.</p> <p>Sanojen ja tekojen ristiriitaisuus.</p> <p>Epäselvät valinnat ja epä johdonmukaisuus.</p> <p>Pakottaminen.</p>
Uskonnollisissa yhteisöissä	<p>Avoin ja turvallinen ilmapiiri.</p> <p>Turvallinen ja vakaa yhteisö, johon voi palata, vaikka olisi etäännytynyt.</p> <p>Toistuvat, turvalliset rituaalit.</p>	<p>Helvetillä pelottelu, tuomitseminen ja uskoon pakottaminen.</p> <p>Opetuksen ristiriitaisuus.</p> <p>Etäänntymiseen suhtaudutaan ankarasti.</p> <p>Painostaminen uskonratkaisuun.</p> <p>Maailmanlopun saarnat.</p> <p>Kiihkouskovaisuus.</p> <p>Ankarat säännöt.</p>
Uskon sisällössä	<p>Henkilökohtainen, turvallinen usko.</p> <p>Lämmin jumalakuva.</p> <p>Lempeä uskonnollisuus</p>	<p>Ankara jumalakuva.</p> <p>Ulkokohtainen usko.</p> <p>Epävarma jumalakuva.</p> <p>Muiden vahva usko vs. oma epävarmuus.</p>

Teema 3. Rakenne ja sisältö

- Uskonnon jatkuvuus tarvitsee sekä sitä tukevia rakenteita että merkitystä luovaa sisältöä
- Rakennetekijöitä:
  - Osallistuminen, kuuluminen yhteisöön, toistuvat rituaalit
  - Traditiot, säännöt, tavat
  - Auktoriteetit
  - Suomessa korostuu rippikoulu ja koulun uskonnonopetus
  - Suomessa erityisesti iltarukous tärkeä
    - Muutoin uskonto vain vähän läsnä perheissä
- Sisältö
  - Henkilökohtaiset kokemukset, merkityksellisyys
  - Tunnekokemukset, kehollisuus, eletty uskonto

- Jos uskonto vai rakenteita:
  - Kulttuurikristillisuus
  - Kuulumista ilman uskomista (Belonging without believing)
  - Religion is following rules
    - ”Meillä oli hyvin käyttäytyviä lapsia” =Kristittyjä
  - Tai vain tapoja ilman merkitystä
    - G3: Jossain vaiheessa tajusin, että iltarukous oli meillä vain siksi, että meidät lapset saataisiin hiljaisiksi. Eivät vanhemmat itsekään uskoneet siihen.
- Jos uskonto vain sisältöä ilman rakenteita
  - Uskonto on henkilökohtainen valinta, jatkuvuus huono.

Teema 4. Joustavuus ja dynaamisuus vs. jähmeys ja staattisuus

- Joustavuus ja dynaamisuus tukee jatkuvuutta, staattisuus ja jähmeys heikentää
- Joustavuus ja dynaamisuus vs. staattisuus ja jähmeys on teema, joka esiintyy perheiden kertomuksissa monilla eri tasoilla

Joustavuus ja dynaamisuus vs. jähmeys ja staattisuus perheiden jatkuvuustarinoissa eri elämänalueilla.

	Joustavuus ja dynaamisuus	Jähmeys ja staattisuus
Uskonto sukupolvien välillä	Eri sukupolvilla voi olla erilaiset tavat uskoa ja toteuttaa uskoaan	Seuraavalta sukupolvelta odotetaan samanlaisista tapaa uskoa ja toteuttaa uskoaan
Usko ja uskomukset	Henkilökohtaisuus, voidaan kyseenalaistaa ja keskustella	Vain yksi tapa uskoa, ei kyseenalaistamista
Uskonnolliseen yhteisöön kuuluminen	Kuulumisen tapa ja kohde voivat vaihtua	Vaatimus kuulumisesta samaan yhteisöön
Uskonnollinen kasvat	Rohkaisevuus, halu antaa keinoja maailman ymmärtämiseen	Julistavuus, ankaruus, tiukkuus
Uskonto elämänkaaressa	Uskonnollisuuden muutokset ja etsintä luonnollisia asioita	Säilyttäminen ja pysyvyys keskiössä, elämänkaaren aikana uskon odotetaan pysyvän samanlaisena
Uskonnolliset yhteisöt ja niiden toiminta	Uskonnollisten yhteisöjen tulisi myös muuttua ja olla joustavia	Uskonnollisten yhteisöjen tulisi vaalia perinteitä ja säilyä ennallaan